

Софийски университет „Свети Климент Охридски”

Философски факултет

Катедра Политология

Боян Валериев Балев

**Новите пътища на социалдемократията –
сравнителен анализ между „Третия път” на
Британската лейбъристка партия и „Новия център”
на Германската социалдемократическа партия**

Автореферат

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

по специалност политология

шифър 05.11.02

Научен ръководител:

доц. д.п.н. Мария Пиргова

София, 2016 г.

Съдържание

Увод	3
Първа глава. Промените в политиката на британския лейбъризъм и германската социалдемократия преди „Третия път” и „Новия център”.	9
1.1. Периоди в развитието на британските лейбъристи и германските социалдемократи	10
1.2. От възникването на партиите до Първата световна война	11
1.3. Между двете световни войни	21
1.4. Кейнсианската епоха и държавата на благоденствието	30
1.5. Към дългия престой в опозиция	41
Втора глава. Промяната в политиката на Лейбъристката партия и Германската социалдемократическа партия и документът „Блеър – Шрьодер”	43
2.1. Краят на „ерата на благоденствието“	43
2.2. Либерализацията на международната търговия и последиците	44
2.3. Отстъплението на левицата и възникването на „Третия път“ и „Новия център“	48
2.4. Лейбъристите на твърди леви позиции	52
2.5. Лейбъристите по пътя към „Третия път”	55
2.6. ГСДП в опозиция	62
2.7. Блеър и промените в Британската лейбъристка партия	84
2.8. Различният път на Шрьодер	86
2.9. Документът „Блеър – Шрьодер“	87
Трета глава. Икономическата политика на „Третия път“ и „Новия център“	105
3.1. Стимулиране на конкуренцията	105
3.2. Данъчната политика за по-висок растеж	115
3.3. За икономика базирана на знанието	123
3.4. Нов тип държавна намеса	133
3.5. Насърчаване на предприемачеството	151
3.6. Фискална дисциплина и макроикономическа стабилност	158
Четвърта глава. Социалната политика на „Третия път” и „Новия център”	168
4.1. Равенство на шансовете, а не на резултатите	169
4.2. Политиката за квалификация и преквалификация на работниците и интервенция на трудовия пазар	180
4.3. Смекчаване на противоречията между труд и капитал	192
4.4. Семейна и жилищна политика, равенство на половете	204
Заключение	213
Библиография	218

Дисертационният труд е обсъден и насрочен за публична защита на заседание на Катедрен съвет на Катедра "Политология" при Философски факултет на Софийски университет "Св. Климент Охридски" на 30.01.2017 г.

Дисертационният труд е с обем от 226 страници, като включва увод, четири глави, заключение и библиография.

Библиографията включва 117 източника, като 40 от тях са на български език, 1 е на руски език и 76 на английски език.

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Актуалност и значимост на проблема

Опитите на Германската социалдемократическа партия и Британската лейбъристка партия да формулират „нов център“ и „трети път“ представляват най-сериозното и най-дебатираното усилие за идейно обновление на европейската социалдемократия в последните няколко десетилетия. Процесът на преосмисляне на тези възгледи все още не е окончателно приключил и има определящо значение за съвременния облик на европейската левица.

Политическите идеи и лидерството на Тони Блеър във Великобритания и Герхард Шрьодер са критикувани като отстъпление от традиционни позиции, които левите партии в Европа защитават поне от края на Втората световна война. Но търсенето на промяна в идеите, политиката и инструментите на европейската левица е реакция на новите реалности, пред които глобалната икономика изправя провеждането на политика на национално ниво. За краткото време след излизането от активната политика на лидерите, които олицетворяват „Третия път“ и „Новия център“ е модерно да се говори, че тези идеи са изчерпани, но до този момент тяхното заклеяване не води след себе си развитие и обосновка на ярки алтернативи, а дебатите особено в рамките на двете партии по-скоро показват сериозни колебания за пътя, по който трябва да се продължи.

Сериозният дефицит в опитите за отхвърляне на „Третия път“ и „Новия център“ е в развитието и обосновката на реално работещи алтернативи в областта на икономическата и социалната политика. Стъпка напред, както за лейбъристите, така и за социалдемократите би означавало да се преодолее този дефицит. Възгледите на Блеър, Шрьодер и техните съмишленици за новите средства, начини и ограничения на държавната регулация могат да се оценяват обективно, да не се заклеяват едностранно, да се възприеме ценното и градивното в тях, което да залегне в основата на новата лява социално-икономическа политика през настоящия век.

Посоката на програмното и идейно развитие на социалдемократията в много голяма степен ще зависи от Британската лейбъристка партия и Германската социалдемократическа партия, които винаги са били сред водещите леви партии в Европа и света. Задълбоченото изследване на техните възгледи и опит е важен ориентир за съвременното състояние на европейската левица и възможните пътища за бъдещото и развитие.

Интересът ми към темата е породен от възможността на базата на идеите за „трети път“, „нов лейбъризъм“ и „нов център“ да се промени традиционната представа на социалдемократическите партии за лявото и лявата политика. Една такава промяна може съществено да промени и дебата между левите и десни партии особено по отношение на социалната и икономическата политика.

Научният дебат по темата

Българската политология проявява интерес към процесите и дискусиите в съвременната левица, както и на причините и факторите за тяхното развитие. „Третия път“ и „Новия център“ се разглеждат в контекста на общото развитие на социалдемократията и като част от общия политически процес в Европа, доколкото опитът за реализация на тези идеи се осъществява във водещи държави като Великобритания и Германия. Добрин Канев и Лиляна Канева в книгата „Социалистически и социалдемократически идеи от началото до съвременността“ анализират подробно условията, които предпоставят усилията за идейно и програмно обновление на социалдемократията в контекста на развитието на процесите на глобализация, дълбоките промени в социалната структурата и политическата култура на западното общество, съчетаването на тези процеси с разпадането на Източния блок и доминацията неолибералните и неоконсервативни идеи. Развитието на социалдемократията от „Класическия модел“ към „Новата социалдемократия“ Добрин Канев изследва задълбочено в двутомното изследване „Социалдемократията“.

В своята книга „Политическите партии“ Георги Карасимеонов определя „Третия път“ като опит за модернизирание на социалдемократическата политика и постигане на нов синтез между социалните и либералните ценности, за адаптирането и към новите световни тенденции и процеса на глобализация (Карасимеонов, 2000: 117).

В изследването „Новата демократична държава след Джон Кейнс и Милтън Фридман“ Александър Томов пише, че лейбъристът Тони Блеър е ориентирал британското правителство към умерени либерални функции като неговите действия не кореспондират с политиката на активна държавна намеса, която водят Обама и Меркел. На тази база Томов прави извода, че функциите на държавата не зависят от идеологии, а от конкретните задачи и проблеми на самото общество и са исторически преходни и циклично зависими (Томов, 2011: 121).

Тази негова идея кореспондира с виждането на Васил Пенев и Борис Попиванов, които застъпват тезата, че лявото и дясното нееднократно променят своето съдържание през целия период от Френската революция насам. Те възприемат разбирането, че „Третият път“ е движение от ляво надясно като отхвърлят виждането на самия Блеър по този въпрос, както и на Антъни Гидънс, че „Третият път“ преминава отвъд лявото и дясното (Пенев и Попиванов, 2016: 44-48).

Ролята на самия Гидънс е по-особена, тъй като освен авторитетен учен той е и водещ идеолог на „Третия път“, сред най-близките съветници на Тони Блеър, както и автор на книгата „Третият път: Обновлението на социалдемократията“, но неговата гледна точка трябва да се вземе под внимание, тъй като е сред основните автори по темата. Той също извежда „Третия път“ в отношение с неолиберализма и класическата социалдемократия. Гидънс критикува социалдемократията за това, че се е концентрирала върху преразпределението и икономическата сигурност без да се интересува от процеса на създаване на блага, а неолиберализма за това, че се интересува единствено от това създаване на богатство и конкурентоспособността (Giddens, 1998: 99).

Томас Майер подробно анализира проблемите на съвременната социалдемократия в своята книга „Бъдещето на социалната демокрация“. Той възприема „Новия център“ като германски еквивалент на „Третия път“ и определя „Третият път“ като нова вълна на ревизионизъм, която има за цел да постигне нов синтез между социалдемократията и либерализма в някои нови полета на социални реформи като управлението, държавата на благоденствието, образованието, политическата култура и създаването на работни места в новата, променена икономика (Mayer, 1998).

Двамата най-цитирани автори по темата са Стивън Драйвър и Люк Мартел акцентират върху това, че „Третият път“ не минава отвъд лявото и дясното, а от ляво към дясното (Driver and Martell 2000: 148-159). По-различна е гледната точка на Джеймс Слоум, който определя „новият лейбъризм“ и „новите лейбъристи“ като творци на „Третия път“ и оставя на заден план ролята на САЩ и „новите демократи“. Според него в много по-голяма степен от Клинтън във Великобритания лейбъристите са имали възможност да приложат като управляващи своята нова политическа програма (Sloam, 2007).

В работата се отделя сериозно внимание на текстове като документа „Блеър – Шрьодер“ с официално заглавие „Europe: The Third Way/Die Neue Mitte“, на предизборните

платформи на ГСДП и Лейбъристка партия, както и на други програмни документи. Документът „Блеър-Шрьодер“ синтезира основни постановки, които обединяват възгледите на двамата политици, които в момента на публикуването му имат претенцията за лидерство в своите страни, както и в рамките на обединяваща се Европа. Текстът представлява и послание към европейските леви партии, техните членове и симпатизанти.

Основни хипотези на изследването

Доц. Мария Пиргова посочва, че традиционните партийни семейства на лявото и дясното преживяват силни идеологически трусове и преформулират политиките си, като най-често губят ляво-десните си характеристики и все повече се опитват да формулират общонародни или общонационални ценности (Пиргова, 2013:171). Този извод се подкрепя от редица политолози, той подлежи на детайлно изследване и се използва като една от хипотезите в настоящата работа.

В работата се изследват и анализират още няколко основни хипотези за съдържанието и значението на „Третия път“ и „Новия център“ за развитието на социалдемократията и европейската левица. Втората основна хипотеза е, че „Третия път“ и „Новият център“ са само една от сериозните опити за промяна в политиката на европейските леви партии и по-конкретно на ГСДП и Лейбъристката партия. Те са предшествани от други сериозни промени в политическия курс, които в различните периоди на функциониране на двете партии се оценяват като по-леви или по-десни и са свързани по-скоро с промяна на националната и международна икономическа и политическа среда. Икономическото и политическо развитие изисква от двете партии реална преоценка на обществения и политически живот, както и нови решения, адекватни на съответния политически момент.

На тази база на сериозна проверка подлежи третата хипотеза на изследването, която е свързана с политиката на двете партии през 80-те и 90-те години на XX век, преди Тони Блеър и Герхард Шрьодер да заемат водещи лидерски позиции. В резултат на първите тежки изборни загуби веднага след като социалдемократите в Германия и лейбъристите във Великобритания излизат в опозиция започва преразглеждане и преоценка на предлаганата от тях политика и изоставянето на някои традиционни за предишни периоди леви политически позиции и предложения за политически решения. От тази гледна точка „Третият път“ и „Новият център“ представляват по-скоро завършек на един процес на промяна, преоценка и възприемане на някои от позициите, които в същия период заемат десните партии във

Великобритания и Германия. Критиките от ляво за капитулация на двамата лидери пред политическите идеи и практики, които използва в същото време неолибералната десница, могат да се оценяват като пресилени, доколкото тази промяна в политиката на двете партии започва преди Блеър и Шрьодер да заемат ключови партийни позиции.

Четвъртата хипотеза на изследването е, че „Третият път” и „Новият център” представляват общ и еднакъв политически отговор на общи и еднакви проблеми и предизвикателства, пред които са изправени социалдемократите в Германия и лейбъристите във Великобритания. Тези проблеми са свързани с глобализацията и намаляването на възможностите на националната държава да влияе върху икономическите процеси на национално ниво. В новите условия губят своята ефективност инструментите на политиката, използвани през първите три десетилетия след Втората световна война.

Цели на изследването

Дисертационният труд си поставя две основни цели. На първо място, да анализира причините за развитието на „Третия път” и „Новия център” като опит за обновление на социалдемократическите идеи и политики. Те трябва да се търсят през изследването на няколко групи взаимосвързани фактори – историята на идеите и политиката на ГСДП и Лейбъристката партия, които са в пряка връзка с развитието на Германия и Великобритания от втората половина на XIX век насам, както и социално-икономическото развитие на глобализацията се свят през последните десетилетия на XX век, което променя световната икономика и ролята на държавата като регулатор на икономическите процеси, намиращи се в относителна стабилност през първите три десетилетия след Втората световна война.

Втората основна цел на работата е да изведе, както общите характеристики на „Третия път” и „Новия център”, така и техните особености и различия, за да може на тази база да бъдат направени изводи за степента на развитието на нови тенденции в социалдемократията, които да не са валидни само в рамките на една отделно взета страна.

Методи на изследване

За постигане на така поставените цели на дисертационния труд се използва интердисциплинарен подход като основен метод е сравнителния метод, както и критически дискурсивен анализ на съдържанието на основни политически документи, които двете политически партии – ГСДП и Лейбъристката партия създават. По този начин се извежда,

както общото и различното между политическите идеи, възгледи и позиции на двете политически сили, така и развитието и изменението им във времето. Други използвани методи са: политологичен анализ, конкретно исторически, сравнителен политико-исторически анализ, социологически и икономически методи.

2. Структура на текста

Основният текст на работата е структуриран в четири глави. Първа глава прави кратък преглед на развитието на ГСДП и Лейбъристката партия преди появата на „Третия път“ и „Новия център“ с акцент върху сериозните промени в идеите и политиката на двете партии и конкретната историческа ситуация, която е провокирала тези промени. Историята на двете партии е разделена на няколко периода в контекста на социално-икономическите и политически процеси съответно във Великобритания и Германия, както и в Европа и света. Първият период обхваща времето от първите опити за организация на работническото движение и първите дебати за политиката в защита на работническата класа до структурирането на ГСДП и Лейбъристката партия и първоначалното оформяне на политическия им облик в навечерието на Първата световна война. Най-характерното за втория период между двете световни войни е влизането на двете партии във властта и първите им отговори на реалните проблеми на управлението. Голямата депресия и Втората световна война отново променят радикално света, в частност Великобритания и Германия. След 1945 година започва нов период в развитието на двете партии – т. нар. „златен век“ на социалдемократията, през който ГСДП и Лейбъристката партия функционират, редувайки участието във властта с престоя в опозиция. Този период приключва с икономическите сътресения след 1970 година. Във всеки един период се обръща особено внимание на общото и различното в развитието на двете партии, както и на средата, в която те функционират.

Във втора глава са анализирани новите предизвикателства, пред които се изправят ГСДП и Лейбъристката партия след 70-те години на XX век, когато започват сериозните промени в световната икономика, анализират се оставането на лейбъристите и социалдемократите в опозиция, реакцията и промени, които двете партии търсят през двете последни десетилетия на века, предпоставките за развитието на „Третия път“ и „Новия център“ и документа „Блеър-Шрьодер“ като синтез на възгледите на двамата лидери. Първите „симптоми“ за развитието на новата, все по-глобална икономика се появяват още с

икономическите сътресения, които предизвикват петролните кризи. Инструментите за икономическа регулация на национално ниво, които са особено ефективни в първите следвоенни десетилетия вече не дават същите резултати и традиционната лява политика става все по-неефективна и скъпо струваща. В резултат на това двете партии губят властта и се озовават в опозиция за един относително дълъг период от време почти до края на века. Връщането им във властта е резултат от промяна не толкова на икономическата и политическата ситуация в двете страни, колкото на различната политика, която ГСДП и Лейбъристите предлагат. Тази промяна е до голяма степен синтезирана в документа „Блеър-Шрьодер“, който дефинира общото в политическите идеи на „Третия път“ и „Новия център“.

В трета и четвърта глава са подробно развити и анализирани основните насоки, в които „Третия път“ и „Новия център“ предлагат свои политически решения съответно в областта на икономическата и социалната политика. Обръща се внимание, както на общото в подходите и възгледите, така и на специфичното, което различава политиката на социалдемократите в Германия от тази на лейбъристите във Великобритания. До голяма степен, както показва и документът „Блеър-Шрьодер“, обща е визията за възможния и адекватен отговор на глобализацията като нова посока на провеждане на икономическата политика и философия на реформите на институциите на социалната държава. Различията са свързани по-скоро със специфичните проблеми, с които лейбъристите и социалдемократите се сблъскват съответно във Великобритания и Германия.

Визията за икономическата политика на „Третия път“ и „Новия център“, която се анализира в трета глава, е концентрирана около няколко взаимосвързани идеи. Стимулирането на конкуренцията и предприемачеството, промяната в данъчната политика, усилията за развитие на икономика, базирана на знанието и идеите за нов тип държавна намеса са по-скоро различни измерения на една политика. Във всяка от тези области усилията са насочени към доближаване на икономическата реалност в рамките на националната икономика във възможно най-голяма степен до условията на съвършена конкуренция, което означава възможно най-голяма ефективност. Развитието на конкуренцията на вътрешния пазар е едно от важните условия, за да бъде вече националното стопанство много по-конкурентно на глобалните пазари. В тази посока работят, както мерките за развитие на конкуренцията, предприемачеството и данъчните облекчения, така и подкрепата за

научноизследователската и развойна дейност на стопанските субекти. През образователната и научна инфраструктура се търсят нови механизми за протекционизъм и моделиране структурата на националната икономика, а тази политика в съчетание със задържането и намаляването на данъците привлича и чуждестранните инвестиции.

В областта на социалната политика по същия начин се планират и предприемат действия в няколко направления. Водеща е идеята за реформиране на институциите на социалната държава в посока на това да се осигуряват равни шансове, а не равни резултати. В тази посока се налага принципа срещу всеки социален трансфер да се търси насрещно усилие от бенефициента. По този начин се предпоставя другия важен елемент от новата социална политика – усилията за квалификация и преквалификация на хората в затруднено материално положение, които изпадат от пазара на труда, развива се и концепцията за образование през целия живот и се полагат институционалните основи за неговото постигане. На тази база се развива идеята за търсене на нова пресечна точка на интересите в индустриалните отношения, която удовлетворява в по-голяма степен работодателите за сметка на наемните работници. От хората на наемния труд се изискват повече усилия, повече умения и по-висока квалификация, а срещу това им се предлага по-скоро запазване на същите условия на труд, отколкото тяхното подобряване. За защита на жизнения стандарт на наемните работници се полагат усилия в посока модернизация на жилищната политика и различни гъвкави форми на подкрепа на семействата, особено на младите хора, които отглеждат малки деца. Краткото обобщение на социалната политика, която предлагат „Третият път“ и „Новият център“ се свежда до идеята да се повиши качеството на предлагането на националния трудов пазар, без да се повишава цената на труда, но едновременно с това да се създадат условия за запазване жизнения стандарт на хората на наемния труд и подкрепа на техните усилия за отглеждане на деца, които да получават все по-високо и качествено образование. Както родителите, така и децата трябва да предлагат все повече знания и умения, за да бъдат по-конкурентоспособни на глобалния трудов пазар. Последното е условие за запазване на конкурентните предимства на Великобритания и Германия в условията на глобализация.

3. Основни резултати от дисертационното изследване

Анализът и проверката на хипотезите на изследването налагат изводи, както за причините и предпоставките за развитието на възгледите на „Третия път“ и „Новия център”,

за съдържанието на двете понятия, за наличието на приемственост между традиционни политически позиции, които лейбъристите и социалдемократите развиват в предишни периоди, така и за новите идеи, които могат да се превърнат в основа за развитие на лява политика на бъдещето, на базата на по-трезва преоценка на политическите програми и действия на Лейбъристката партия и ГСДП от дистанцията на времето. Натрупаният опит на двете политически сили през последните години е разнопосочен, но дебатите за политиката и необходимостта да се търсят нови идеи и решения продължават.

След загубата на изборите през 2005 година Герхард Шрьодер излиза от активната политика, но ГСДП участва като партньор на десницата в две коалиционни правителства – до 2009 година и след 2013. Блеър се оттегля сам две години по-късно без да инкасира изборна загуба, а „новите лейбъристи“ вече водени от Гордън Браун губят властта през 2010 година. В двете партии започват да текат усиления дебати за идеите на „Третия път“ и „Новия център“ и дори за резултатите от управлението, които в Германия са особено спорни. Но предизборните платформи, които се приемат след оттеглянето на Блеър и Шрьодер и дори на Браун показват всичко друго, но не и радикална промяна в политиката. Лейбъристите и социалдемократите не ревизират радикално своята политика след „Третия път“ и „Новия център“ въпреки кризата на глобалната дерегулирана икономика. Едва избирането на Джереми Корбин за лидер на Лейбъристката партия дава основание да се смята, че е възможна промяна в политиката.

На тази база може да бъде направен първият от основните изводи на настоящата работа – „Третият път“ и „Новият център“ са силно критикувани като политически идеи и практика за това, че водят дясна политика, но на този етап левицата преди всичко във Великобритания и Германия не успява да предложи смислена, реална алтернатива за нова лява политика, която ефективно да замести идеите на Блеър и Шрьодер, да донесе нов период на разширяване на влиянието на двете леви партии и на тази база да търсят участие във властта, което да им даде възможност за приложение на идеите за новата лява политика. Потвърждава се първата хипотеза на изследването – традиционните партийни фамилии преживяват силни идеологически трусове, преформулират политиките си и техните ляво-десни характеристики се размиват.

Историята на двете партии и на европейската левица като цяло показва, че промените в политиката, различните възгледи за същността на лявото и отклоненията от тях са по-скоро правило, отколкото някакво сериозно изключение. За малко повече от един век

история двете партии – Лейбъристката във Великобритания и Германската социалдемократическа партия са минали през сложни периоди, в изключително динамичното развитие на двете държави и конкретните обстоятелства са предизвикали различни политически действия и развитието на доста разнообразни политически идеи и практики все в рамките на европейската социалдемократия. Дори с оценката, че са „нов ревизионизъм“ „Третият път“ и „Новият център“ не отиват твърде далеч и встрани от това, което се е случвало в историята партиите в предишните сто години и не е сериозно отклонение от политиката, която двете партии са водили като управляващи и в предишни периоди. Потвърждава се втората основна хипотеза на изследването.

Развитието на двете партии от почти две десетилетия между падането им от власт в края на 70-те и началото на 80-те години на XX век и спечелването на изборите от Блеър и Шрьодер показва в съответствие с третата хипотеза на изследването, че „Третият път“ и „Новият център“ представляват естествен финал на един относително бавен, но сериозен процес на възприемане на част от идеите и практиките на неолиберализма, който започва от средата на 80-те години в резултат на преоценка на проблемите им в управлението. Бавно и постепенно с всяка следваща предизборна платформа Лейбъристката партия и ГСДП възприемат все повече от идеите или най-малкото приемат определени управленски решения на Маргарет Тачър, Хелмут Кол и техните партии като даденост, която едно следващо ляво управление не би следвало да променя. В тази посока особено последователни са лейбъристите в дългия период, през който Нийл Кинок е лидер на партията. При социалдемократите в Германия тази промяна не е до такава степен еднозначна и остава донякъде в сянката на засилването на екологичната тема, но дори в периода, в който Оскар Лафонтен е лидер на партията, не се реализира успешно по-сериозен опит за връщане към политиката и позиции на ГСДП от времето на Хелмут Шмит и Вили Бранд.

Движейки се едновременно към възприемане на някои неолиберални възгледи и търсейки едновременно пътя към своето връщане в управлението лейбъристите и социалдемократите стигат, както до идеите на „Третия път“ и „Новия център“, така и до двамата лидери Тони Блеър и Герхард Шрьодер, способни да бъдат лице на промяната съответно във Великобритания и Германия. Лейбъристката партия и ГСДП потвърждават привързаността си към ценностите на социалдемократията, но маркират дълбоките промени в света, развитието на глобализацията и значението най-вече на нейните икономически

измерения. На тази база развиват необходимостта от нови програми и програмни документи, адекватни на новите реалности. Излагат своите идеи за новата роля на държавата в икономиката като акцентираща върху конкуренцията и пазара за сметка на преразпределението, както и промяната в социалната политика с акцент върху социалните инвестиции. Въпреки че не стига до голямата конкретика на предизборните платформи на лейбъристите и социалдемократите, документът „Блеър-Шрьодер“ достатъчно ясно и категорично показва обща визия и обща посока. Констатациите и критиките, че с идеите на „Третия път“ и „Новия център“ се стига до някакъв вид капитулация пред неолибералното дясно, не оспорват анализа на промените в глобалната икономика, който се прави и в документа „Блеър-Шрьодер“. Те са силно критикувани, но липсва убедителна алтернатива на предлаганата от тях политика, което потвърждава четвъртата хипотеза на изследването.

Общите идеи на Блеър и Шрьодер няма как да доведат до пълно съответствие на политиката, която двамата провеждат начело на изпълнителната власт съответно във Великобритания и Германия по ред причини извън обективните различия между Великобритания, Германия и техните икономики и институции на социалната политика. Основните разлики се виждат в:

1. Лейбъристката партия след тежката изборна загуба през 1983 година тръгва последователно по пътя към търсене на нов ревизионизъм и синтез между социалдемократията и неолиберализма и го следва неотклонно под ръководството на Нийл Кинок до избирането на Блеър за лидер на партията. През същия период в ГСДП се водят сериозни вътрешнопартийни дебати, сменят се повече лидери и се обръща сериозно внимание на екологичната проблематика.

2. Дори след избирането на Герхард Шрьодер за канцлер и след оставката на Лафонтен от поста на партиен лидер политическата линия на „Новия център“ не става до такава степен безспорна. Шрьодер трябва да се съобразява с опонентите си вътре в партията, с коалиционните си партньори, както и със силните позиции на опозицията – християндемократите, докато Блеър през всичките си години като премиер се ползва с внушително мнозинство в парламента и далеч по-голяма власт вътре в партията.

3. Сериозна разлика има и между развитието на макроикономическите показатели в двете държави в периода на управление съответно на лейбъристите и социалдемократите. От най-голямо значение са далеч по-сериозните успехи във Великобритания в борбата с

безработицата. Но извън въпроса за разликата във властовите позиции съответно на Блеър и Шрьодер и по-големите възможности на първия да реализира на практика своята визия има още един много сериозен фактор, който прави германския път по-труден – приемането на общата европейска валута. Управлението на „червено-зелената“ коалиция с канцлер Шрьодер съвпада с периода непосредствено преди въвеждането на еврото и с първите пет години от функционирането на новата валутна зона.

Но правилността на критериите за членство в еврозоната, ефектът от стремежа към ниска инфлация почти на всяка цена и влиянието, което оказва такава политика върху безработицата, могат да бъдат тема на друго изследване. За настоящия текст е важно да кажем, че нерешаването на проблема с безработицата в Германия е сред основните проблеми, които се отразяват негативно върху управлението на Шрьодер, за да се стигне до поражението в изборите през 2005 година.

Във Великобритания Блеър има възможността да работи в условия на растяща икономика, ниска безработица и високи приходи, които му дават далеч по-голяма свобода за инвестиции, особено в образованието. Не бива обаче да се отричат и подценяват заслугите, както на Блеър, така и на Гордън Браун за тези резултати. Проблемите в Германия и успехите във Великобритания са изключително видни в текстовете на предизборните платформи. Но вземайки предвид документа „Блеър-Шрьодер“ и усилията на Шрьодер да провежда политика в съответствие с идеите на този текст не може да кажем, че той е имал желание да води различна политика – по-скоро решаваща е липсата на възможности от гледна точка на властта и влиянието, което той има, както и на специфичните проблеми на германската икономика.

Да се каже обаче, че идеите на „Третия път“ и „Новия център“ са просто възприемане на неолиберализма в политиката на социалдемократите и лейбъристите в никакъв случай не е достатъчно и изчерпателно на база не толкова на документа „Блеър-Шрьодер“, колкото на далеч по-подробно разработените идеи за политика в предизборните платформи на двете партии. В тази политика има много повече от стимулиране на пазара и конкуренцията и от опит за изграждане на нова социална държава, която е изискваща към своите бенефициенти и концентрирана около включването им в пазарните отношения.

Инвестициите в човешки капитал и инфраструктура създават условия за развитие на нови форми на протекционизъм и защита на местното производство и местните икономически субекти чрез намаляване на техните разходи за квалификация на служителите,

научна и развойна дейност. Преформатирането на образователната система означава преформатиране на предлагането на трудовия пазар и в дългосрочен план може да бъде определящо за структурата на цялата национална икономика като по този начин не пряко държавата предпоставя бъдещото икономическо развитие. Друг въпрос е дали тези мерки се предлагат съзнателно от двете партии или са просто странични ефекти от поставяне на различни политически цели. От тази гледна точка Блеър, Шрьодер и съмишлениците им, които разработват тази политика също демонстрират приемственост и доразвиване на идеи, които са лансирани от лейбъристите и социалдемократите в предишни периоди. В перспектива е много важно вместо едностранно да се отрича политиката на „Третия път“ и „Новия център“ двете леви партии да преоценят и доразвият ценното и полезното от техния опит и на тази база да вървят напред към новата лява политика на XXI век.

4. Научни приноси в дисертационния труд

1. В дисертацията за пръв път в българската политологична литература е направен сравнителен анализ на основните политически документи на Лейбъристката партия и ГСДП за периода от 1997 до 2010 година.

2. Дисертационният труд доказва, че глобалните процеси обуславят близки по съдържание идеологически и практически отговори на общото предизвикателство пред което лейбъристите във Великобритания и социалдемократите в Германия са изправени края на XX и началото на XXI век. Такива отговори са съответно политическите идеи и управленските практики на „Третият път“ на лейбъристката партия във Великобритания и „Новият център“ на социалдемократите в Германия.

3. Принос на изследването е изводът, че „Третият път“ и „Новият център“ не са, нито първите, нито най-сериозните промени в политиката на британските лейбъристи и германските социалдемократи. Двете сродни политики представляват пореден етап в развитието на тези социалдемократически партии, през който се прави опит за адекватна реакция на променящата се икономическа и политическа среда. Анализът на развитието на двете партии през двете десетилетия преди формулирането на „Третия път“ и „Новия център“ показва, че става въпрос за обличане в нова форма на съдържание, към което лейбъристите и социалдемократите се движат в периодите, в които те са в опозиция.

4. Сравнителният анализ откроява различия в развитието и реализацията на идеите на „Третия път“ във Великобритания и „Новия център“ в Германия:

- През целия период след Втората световна война Великобритания е икономическа и политическа сила, която изживява относителен упадък, постепенно изостава особено в икономическото си развитие спрямо Германия и по тази причина британските лейбъристи влагат много по-големи усилия в по-дълъг исторически период да търсят нови политически решения за преодоляване на проблемите. В същото време германската икономика се развива изключително успешно и политиката на ГСДП в много по-голяма степен е ориентирана към темата за преразпределението на създаваното в Германия икономическо богатство.

- Заради специфичните особености на политическата култура, различния начин на структуриране и организиране на партиите и специфичното държавно устройство на двете страни „новите лейбъристи“ и Тони Блеър като партиен лидер успяват в много по-голяма степен да концентрират власт, както вътре в партията, така и при управлението на държавата. В същото време Герхард Шрьодер отстоява своите позиции в тежки политически битки вътре в самата партия, в управляващата коалиция, както и с далеч по-силната опозиция на християндемократите.

5. Дисертационният труд има практико-приложна стойност. Анализът на „Третия път“ и „Новия център“ в европейската социалдемократия дава възможност за изводи в теоретичен и практически план конкретно на носителите на социалдемократически идеи в България и в страните от Европейския съюз.

5. Списък на научните публикации, свързани с темата

„Завоите на британския лейбъризм и германската социалдемокрация преди Блеър и Шрьодер”, сборник „Социални идеи, движения и политики”, стр. 425-465, НПИ „Димитър Благоев”, 2014 година

„Документът „Блеър – Шрьодер” и икономическата политика на „Третия път”, сп. Понеделник, брой 11-12, стр. 79-101, 2015 година